

Asia: VN/17577/2022

Lausuntopyyntö tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi tehdystä selvityksestä

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa

Selvityksestä ilmenevin tavoin ja hovioikeuden käsityksen mukaan merkittävin este pienten ja keskisuurten yritysten sovittelumenettelyn käytölle on tiedon puute käytettävissä olevista sovittelumenettelyistä.

Asianosaisilla itsellään ei useinkaan ole tietoa eri vaihtoehdoista, mikä korostaa avustajien merkitystä sovittelumenettelyjen aktiiviselle käytölle. Avustajien tietoisuuden lisääminen ja myönteiset kokemukset sovittelumenettelyistä lisääisivät myös avustajien halukkuutta suositella sovittelua päämiehilleen. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan mainita Rovaniemen hovioikeuden hovioikeuspiirin käräjäoikeuksista Oulun käräjäoikeudessa tehty pitkäjänteinen työ sovittelulle myönteisemmän kulttuurin kehittymisessä. Oulun käräjäoikeudessa vuonna 2020 tuomioistuinsovitteluun oli mennyt 139 laajaa riita-asiaa (21,37 prosenttia laajoista riita-asioista), joista 22 suoralla hakemuksella. Vuonna 2021 tuomioistuinsovitteluun oli mennyt 150 laajaa riita-asiaa (22,93 prosenttia laajoista riita-asioista), joista 37 suoralla hakemuksella. Vuonna 2022 tuomioistuinsovitteluun oli mennyt 141 laajaa riita-asiaa (25,6 prosenttia laajoista riita-asioista), joista 20 suoralla hakemuksella. Merkille pantavaa kuitenkin on, että niin sanottujen suorien sovitteluhakemusten osuus on varsin vähäinen.

Tulisiko riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan? Jos, niin millä tavalla?

-

Pitäisikö alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta säätää laissa?

-

Näettekö tarvetta kehittää tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä ja millä tavalla, jotta siitä tulisi nykyistä toimivampi vaihtoehto pienten ja keski suurten yritysten riidanratkaisuun?

Hovioikeuden näkemyksen mukaan riita-asia in oikeudenkäyntimenettelyä tulisi kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan. Avustajien tulisi pyrkiä aktiivisesti edistämään sovintoa jo ennen asian vireille panoa

tuomioistuimeen. Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n mukaan asia, joka ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. Hovioikeuden näkemyksen mukaan suorien sovitteluhakemusten käytön lisäämiseen tulisi kiinnittää huomiota. Suorien sovitteluhakemusten käytöllä olisi mahdollista vähentää asianosaisten kustannuksia merkittävästi ja se säästäisi myös tuomioistuimen resursseja siten, että asia jaettaisiin suoraan sovittelutuomarille. Avustajien tietoisuuden lisäämisellä suorien sovitteluhakemusten mahdollisuudesta ja menettelytavoista voitaisiin lisätä niiden käyttöä.

Suoraan kanteella vireille tulevissa dispositiivisissa asioissa tulisi harkita lainsäädännön uudistamista sovinnon edellytysten ensisijaisen selvittämisen mahdollistamiseksi. Hovioikeuden käsityksen mukaan laajan riita-asian jakaminen ensin sovittelutuomarille, joka selvittäisi sovinnon edellytykset esimerkiksi alustavassa sovittelutapaamisessa tai vastaavassa, nopeuttaisi asian käsittelyä tuomioistuimessa ja säästäisi kustannuksia. Tällä menettelyllä vältettäisiin myös saman asian osaksi päällekkäinen käsittely yhtä aikaa kahdella eri tuomarilla.

Sovittelun päämäärän saavuttamiseksi olennaista on, että osapuolet ovat sovittelussa itse läsnä avustajiensa kanssa ja pääsevät sovittelijan avustuksella keskusteluyhteyteen. Tähän nähden hovioikeuden käsityksen mukaan tulisi selvittää mahdollisuutta uudistaa säädöksiä asianosaisten henkilökohtaisesta läsnäolosta. Myös sovittelutuomarille tulisi antaa mahdollisuus tarvittaessa velvoittaa asianosainen saapumaan henkilökohtaisesti paikalle. Etäyhteyden käyttömahdollisuus voi toisaalta lisätä asianosaisten halukkuutta sovittelun käyttöön. Sovittelua koskevin säännösten tulee muutoinkin mahdollistaa eri tilanteisiin ja asianosaisten tarpeisiin soveltuvat menettelytavat sovittelun käytön lisäämiseksi.

Yhtenä esteenä riidan sopimiselle ja sovittelun käytön yleistymiselle näyttäytyy avustajien tuntiperusteinen laskutus. Oikeudenkäynnissä riidan osapuolten maksettavaksi jää asian lopputuloksesta riippuen sekä omat että vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Erityisesti pienten ja keski suurten yritysten välisissä riidoissa intressit saattavat olla pieniä ja oikeudenkäyntikulujen määrä suhteessa intressiin voi olla kohtuuton. Tähän nähden oikeudenkäyntikuluja koskevaa sääntelyä tulisi mahdollisesti kehittää esimerkiksi siihen suuntaan, että vähäisempiä intressejä sisältävissä riita-asioissa voitaisiin vastapuolelle korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärää rajoittaa intressipohjaisesti.

Selvityksessä nähtiin ongelmakohtina tuomioistuin sovittelun laadullinen epätasaisuus sekä sovittelijoiden substanssiosaamisen puute. Sovittelutuomareiden koulutukseen on lisääntyvästi

panostettu ja koulutuksen ja kokemuksen myötä sovittelijoiden tietotaito lisääntyy. Myös sovittelijoiden erityisosaamista tietyiltä aloilta kehittämällä ja tuomareiden jo tapahtuneen erikoistumisen hyödyntämisellä sovittelutoiminnassa voitaisiin lisätä sovittelun käyttöä. Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n mukaan tuomiotuinsovittelua koskevassa hakemuksessa voidaan myös pyytää tuomioistuimen tietyn tuomarin määräämistä sovittelijaksi, mikä antaa asianosaisille mahdollisuuden saada sovittelijakseen tuomarin, jolla on substanssiosaamista tietyltä alalta. Lisäksi lain 5 §:ssä on säädetty mahdolliseksi, että sovittelija voi tarvittavan

asiantuntemuksen turvaamiseksi tai sovittelun edistämiseksi muuten käyttää osapuolten suostumuksella avustajaa.

Yhtenä ongelmakohtana nähtiin myös tuomioistuinsovittelun julkisuus. Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 § mukaan sovitteluistunnot ovat lähtökohtaisesti julkisia ja myös kärjäoikeuden antama päätös sovinnon vahvistamisesta on julkinen. Sovittelijalle on kuitenkin mahdollisuus osapuolten pyynnöstä toimittaa sovittelu yleisön läsnä olematta. Lisäksi sovittelija voi tarvittaessa tehdä sovitteluistunnossa asiakirjajulkisuutta koskevan ratkaisun soveltuvien osien oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain mukaisesti. Mikäli lainsäädännöllisiin uudistuksiin ryhdytään, tulisi harkita, voitaisiinko nykyistä laajemmin määrätä asianosaisten pyynnöstä sovittelu, siinä käsiteltävät asiakirjat sekä vahvistettu sovinto salassa pidettäväksi. Edellä mainittu olisi omiaan kannustamaan sovinnon syntymistä ja asian käsittelyä sovittelumenettelyssä myös pienten ja keskisuurten yritysten näkökulmasta.

Pitäisikö Suomeen luoda selvityksessä esitetty tuomioistuimen ulkopuolinen institutionaalinen sovittelumenettely? Jos, niin millainen?

Selvityksestä ilmenevällä tavalla tuomioistuimissa tapahtuvan sovittelun lisäksi on jo olemassa useita erilaisia vaihtoehtoja sovitella riita-asioita. Mikäli tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle nähdään tarvetta, voidaan jo olemassa olevien vaihtoehtojen käyttöä lisätä. Tämän vuoksi hovioikeus ei näe tarpeellisenä uuden tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelumenettelyn luomista. Mikäli kuitenkin tällaisen tuomioistuimen ulkopuolisen institutionaalisen sovittelumenettelyn luomista päädyttäisiin harkitsemaan, hovioikeuden käsityksen mukaan siitä aiheutuvia kustannuksia olisi syytä selvittää tarkemmin. Ottaen huomioon, että valtio osallistuu tuomioistuin sovittelun kustannuksiin, ulkopuolisen sovittelun lähtökohtana tulisi olla, että asianosaiset vastaavat sovittelijan palkkiosta.

Näettekö tarvetta sille, että pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja voitaisiin käsitellä jossakin ratkaisusuosituksia antavassa lautakunnassa kuten kuluttajariitalautakunnassa?

Pienten ja keskisuurten yritysten välisissä riidoissa intressit eivät yleensä ole kovin suuria, mikä puoltaa niiden käsittelyä muussa kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä, jossa kustannukset voivat nousta hyvinkin suuriksi. Riita-asioiden käsittely ratkaisusuosituksia antavassa lautakunnassa saattaisi kuitenkin suositusluontoisena pitkittää käsittelyjä. Ottaen huomioon nykyiset jo olemassa olevat vaihtoehtoiset sovittelumenettelyt, joita kehittämällä voidaan turvata mahdollisuus riitojen ratkaisemiseen hovioikeus ei näe perustelluksi erillisen lautakunnan perustamista.

Muita kommentteja selvityksestä?

-

Ålander Tuula

Rovaniemen hovioikeus - Hovioikeuden lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos Seppo Hyartt ja hovioikeuden esittelijä Meriel Koppström.